

ביקור מודי בישראל

מאת אושרית בירודקר

מבט מבס"א מס' 546, ה' 31 יולי 2017

תקציר: מאז עלה לשלטון במאי 2014, נשמעו קולות לגבי כוונתו של ראש ממשלת הודו, נרדנרה מודי, לבקר בישראל. שלוש שנים לאחר מכן, בעת ציון 25 שנים לכינון היחסים הדיפלומטיים בין ישראל והודו, מימש מודי את חזונו לביקור היסטורי, שאופיין בחמימות רבה בקרב שני הצדדים. הביקור מהווה סממן למדיניות חוץ הודית אקטיבית, היוצאת חוצץ נגד הסדר הישן, וכן ניצחון פוליטי לבנימין נתניהו ולמודי, במישור הגיאופוליטי החיצוני, ובמישור הפוליטי הפנימי בארצם.

מדיניות חוץ מעוצבת ברובה בהתאם לאינטרסים לאומיים ומהווה ממד משמעותי לקיומה של כל מדינה עצמאית. משנות העשרים ועד כינון היחסים הרשמיים עם ישראל בשנת 1992, הושפע יחסה של ניו דלהי כלפי ישראל מהסוגיה המוסלמית בהודו וממהלכיה של פקיסטאן. מפלגת הקונגרס לא שינתה את מדיניותה המסורתית כלפי המוסלמים וכלפי ישראל והמשיכה במורשת מנהיגי המאבק הלאומי גנדי ונהרו, על אף תמיכת ישראל במלחמותיה של הודו עם שכנותיה.

טרח רבה הייתה מוקדשת להקמת האומה ההודית, בקבלת סיוע חיצוני, ובמענה לאיומים הנשנים מצד שכנתה במערב, באופן שהדיר את היחסים עם ישראל לשולי סדר העדיפויות. עם זאת, מפלגת האופוזיציה, מפלגת העם ההודי (BJP) החזיקה בהשקפה שונה לגבי האויב המשותף. לא עוד המערב הקולוניאליסטי, אשר אחת משלוחותיו היא ישראל, אלא האסלאם הקיצוני והטרור. על רקע זה, ראתה המפלגה בישראל בת ברית טבעית. על אף שעסקות בין הצדדים הוצאו לפועל עם כינון היחסים ב-1992, פומביות היחסים נותרה בפרופיל נמוך. עליית מודי לשלטון סימנה התהדקות ביחסים בתחום הכלכלי - בדמות עסקות ענק, בתדירות מפגשי בכירים, בשינוי הרטוריקה הפומבית כלפי ישראל ברשתות התקשורת, וכן בניסיונות לפעול על-פי מדיניות מאזן פעיל כפי שעולה מדפוס הצבעות מעורפל באו"ם.

עם עלייתו של מודי לשלטון הוחלפה המדיניות האידיאליסטית במאפיין ניכר של פרגמטיזם כלכלי כאבן פינה מרכזית במסגרת מדיניות החוץ. ניתן לומר כי פרגמטיזם זה אינו חף לחלוטין מרעיונות אידיאולוגיים וממסדיים של ה'הינדוטבה', אך אלו רלוונטיים יותר למדיניות הפנים מאשר למדיניות החוץ אשר ממוקדת בעיקרה בפיתוח כלכלי ובחזוק מעמדה של הודו כשחקנית גלובאלית. לביקור בישראל הגיע מודי מוקף במנכ"לים בכירים

ובאנשי עסקים, ובמשך שלושה ימים הצליח להשיג את עיקר מטרותיו, בחותמו על שורת הסכמים אשר יאפשרו את המשך הצמיחה הכלכלית של מדינתו, לצד המשך שיתופי הפעולה בתחום הביטחוני והאזרחי. בקרב אלו הוקנתה חשיבות רבה לפיתוח התשתית החקלאית בהודו, אשר מחייבת שיפור משמעותי. ההסכם העיקרי שנחתם במהלך הביקור היה הסכם קרן החדשנות בסך ארבעים מיליון דולר, שתכליתו עידוד שיתוף פעולה בין חברות ישראליות והודיות, אשר עשוי להיראות כניסיון פיוס כלפי הישראלים על התארכות חתימת הסכם הסחר החופשי בין המדינות.

הביקור ההיסטורי נשא רווח לשני המנהיגים. לא במקרה ליווה נתניהו את הביקור מקרוב והנחה את צוותו להעניק למודי יחס שאינו נופל מהיחס שקיבל נשיא ארה"ב בביקורו האחרון. למרות החלטת התקשורת הישראלית שלא לסקר בשידור חי חלקים רשמיים מהביקור, סיקור מוגבר נצפה ברשתות החברתיות של ראש הממשלה ושריו. ביחס זה טמון מסר עיקרי למקטרגי השלטון בארץ ומחוצה לה, כי הבידוד המדיני אינו מוחלט וכי ביכולתה של ישראל לנהל מדיניות חוץ בועטת ונמרצת אף ללא התקדמות בתהליך השלום. מצידו של הלאומן ההודי, ביקורו נתפס כמחווה ללוחם החופש ומנהיג הימין, וינאייק סארבקה, שכיהנה את הקמת מדינת ישראל "אירוע משמח". מודי סגר מעגל כשהוציא לפועל עניין שמפלגתו הזדהתה עמו במשך עשורים וכך גם חיזק את מעמדו המפלגתי. בנוסף, ההסכמים הכלכליים שנחתמו מעניקים רוח גבית לסיסמת הבחירות שלו "סאבקה סאאת סאבקה ויקאס" - מאמץ קולקטיבי ופיתוח כלכלי לכל.

דמותה המשתנה של הודו בעולם החדש מחייב אותה, על-פי מודי, לבדל עצמה מהרטוריקה הישנה של מדיניות חוץ. בהקשר זה ניתן להבין כיצד התמיכה המסורתית בסוגיה הפלסטינית נתפשת כעת כהגיגים רומנטיים על מאבק לשחרור לאומי. עם זאת אין לראות בכך סטייה מוחלטת ממדיניות החוץ ההודית בת עשרות השנים. הדילוג על הביקור ברמאללה נעשה כחלק ממדיניות רחבה יותר. כחודש לפני הביקור בישראל הוזמן מחמוד עבאס לביקור רשמי בדלהי. תמיכתה הסמלית של הודו בסוגיה הפלסטינית נותרה בעינה, והיא אף הגדילה את הסיוע הכספי לרשות הפלסטינית. הוכחה לכך הגיעה בביקורו של נשיא הודו ברמאללה ב-2015 בה הוכרז על מערך סיוע בגובה 17.9 מיליון דולר. התאמות אלו במדיניות החוץ נעשות תדיר על מנת לענות על האינטרסים ההודים הישירים. ביקוריו של מודי בסעודיה ואיחוד האמירויות נעשו כביקורים יחידניים במדינות שלהודו יש אינטרס מהותי בגורלן, וכך גם לגבי הביקור בישראל. מלאכה זהירה זו מאפשרת ניווט חכם ויחידני בין מדינות יעד שונות. התאמות מסוג זה הובילו לכך שהנושא הפלסטיני לא היווה חלק מהותי מהביקור הנוכחי. הסוגיה לא הוזכרה בנאומו המנהיגי, למעט בהצהרה משותפת של שתי המדינות המהווה אשרור תמיכה בפתרון מוקדם של מו"מ בין הצדדים על בסיס הכרה הדדית והסדרי ביטחון. הסוגיה האיראנית אף היא לא נידונה. את "החוקים החדשים" הגדיל לבטא השגריר האיראני בהודו שאמר לאחרונה כי "איראן לא תכתיב להודו חברה של מי תהיה, והודו לא צריכה לתת לחברותיה להכתיב את יחסה עם איראן".

בשונה מהמקובל בביקורים בישראל שבהן מסלול הסיור ידוע מראש, הרי שבמקרה ההודי הסכים משרד החוץ הישראלי לחרוג ממנהגו לאור דרישות מצד פמלייתו של מודי, ולאפשר אירוע עם הפזורה ההודית בישראל במקום אירוח בכנסת ישראל. במהלך נאום בן שעה בפני חברי הפזורה הצהיר מודי כי הוא שם קץ לאפליית הקהילה בנוגע לקבלת כרטיס OCI בשל שירות החובה הצבאי. כרטיס זה הוא חלק ממדיניות ממשלתית כניסיון לגשר על הפער בין שלילת אזרחות כפולה אל מול הרצון של הודו למשוך אליה השקעות נוספות, ראשית כל מאנשיה. יתרה מכך, בחירתו של נתניהו להצטרף לאירוע מסמנת הוספת נדבך חדש ליחסים - שימוש בפזורה ככלי מהותי במדיניות החוץ, עניין שממשלות ישראל התעלמו ממנו על-אף המדיניות ההודית בעשר השנים האחרונות.

הביקור וההזמנה לאירוח מקביל מעלים את רף הציפיות בנוגע לקשר העתידי בין שתי המדינות, ובכלל זה תקוות שהודו תעמוד לצד ישראל בפורומים בין-לאומיים, ושישראל תפעיל את עוצמת יחסיה עם ארה"ב בנוגע לרפורמה שהודו מנסה להנהיג על מנת לזכות במושב קבוע במועצת הביטחון של האו"ם. נראה כי לפנינו שתי מדינות אשר מרוכזות בקידום הכלכלה ושימור האינטרסים החיוניים להן ואין להן כל רצון להתנצל על כך. נכון לומר שהיחסים הם חלק מהשינויים הגיאופוליטיים, אך אין ספק כי כל אחד מהמנהיגים בדרכו הוא תורם להעצמת והעמקת התהליך. מודי השכיל והכריז בנאומו על הקמת מרכז תרבות הודו בישראל. ללא חדירה ולמידה של תרבות בן הברית נותר מוקד היחסים הביטורליים עסקי בעיקרו, מסגרת שבסיס הנאמנות בה מצומצם למדי.

* אושרית בירודקר, דוקטורנטית במחלקה ללימודי המזרח התיכון באוניברסיטת בר-אילן, מתמחה במדיניות החוץ ההודית, יחסי הודו והמפרץ הפרסי, ויחסי הודו-ישראל.

סדרת הפרסומים מבט מבס"א מתפרסמת הודות לנדיבותה של משפחת גרג רוסהנדלר.